CONTRAVENŢIA – O MODALITATE DE LEZARE A DREPTURILOR OMULUI

CONTRAVENTION – A WAY OF VIOLATING HUMAN RIGHTS

LUCA Aneta,
Studentă anul II, USM
Coordonator: PANTEA Oleg,
dr. în drept, conf. univ.

CZU: 342.9:341.231.14

Summary

In this article, the notion of contravention was analyzed in the light of the fact that its perpetration represents a violation of human rights, enshrined and guaranteed, both in national and international legislation.

The analysis of some material norms from the Contravention Code of the Republic of Moldova was carried out, the content of which demonstrates that the purpose of the contravention law is to defend human rights and human interests, by preventing and combating the phenomenon of contravention. The State, through its competent bodies, applies coercive measures to fulfill the purpose of the contravention law.

Keywords: *human rights, contravention law, contravention, contravention sanction, violation of human rights*

Conceptul de drepturi ale omului şi mecanisme de protecţie ale acestora

Cristalizarea şi afirmarea conceptului de drepturi fundamentale ale omului constituie rezultatul unei îndelungat proces, în cursul căruia ideea respectului pentru drepturile omului şi-a găsit în final consacrarea, depăşind concepţiile anacronice, elitiste sau totalitare, care se opuneau recunoaşterii egalităţii oamenilor şi ideii de respect a drepturilor omului. Procesul menţionat şi-a găsit încununarea prin adoptarea unor documente internaţionale angajate şi unanim recunoscute de comunitatea internaţională, după cel de-al doilea Război Mondial, când drepturile omului au devenit un fenomen juridic internaţional de o importanţă deosebită şi necontestată. Consacrarea propriu-zisă a drepturilor omului ca valori-cadru ale raportului individ-societate, în toate statele lumii, respectiv ca imperativ al comunităţii mondiale, s-a produs odată cu adoptarea Declaraţiei universale a Drepturilor omului. În lumina prevederilor fundamentale cuprinse în acest important document, conţinutul concret al drepturilor omului a fost redefinit, completat şi precizat prin reglementări interne ale statelor [1]. În dreptul contemporan, omului i se recunosc anumite drepturi şi libertăţi ca individ, în nume propriu, până ce această atribuire de drepturi să fie subordonată unor valori abstracte ale societăţii. În acelaşi timp, omul este considerat nu în mod izo-

lat, ci ca membru al unei comunităţi umane, al unui popor. Numai în acest cadru personalitatea sa se dezvoltă. El nu poate să-şi exercite drepturile şi libertăţile împotriva altor persoane, împotriva intereselor de ordin general ale comunităţii din care face parte.

Documentele internaţionale privind drepturile omului recunosc ceea ce se consideră astăzi ca reprezentând conceptul din societate civilă, în care cetăţenii, statul, asociaţiile de tot felul intră în relaţii de interdependenţă, îşi pot limita şi controla reciproc acţiunile, în care cetăţenii pot să-şi revendice drepturile realizate de stat sau alţi factori politici, economici, sociali, culturali, ca un proces normal a vieţii sociale, fapt ce constituie însăşi esenţa democraţiei [1]. Ansamblu reglementărilor din acest domeniu pun astfel la baza respectării tuturor drepturilor omului legea naţională din fiecare ţară. În Republica Moldova drepturile omului sunt garantate în primul rând prin legea supremă, adică în Constituţie, care în art. 4 prevede că: „dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte”[2].

În plan intern există mecanisme de garantare a drepturilor nejuridicţionale şi jurisdicţionale. Mecanisme interne nejuridicţionale, stabilite de organele fiecărui stat, sunt consacrate prin Constituţie şi legi organice, ele fiind în general legislative sau executive, având fiecare proceduri de rezolvare distincte. Mecanisme interne jurisdicţionale sunt alcătuite din instanţele judecătoreşti cu proceduri specifice, judiciare [1]. Între mecanismele de protecţie a drepturilor omului având un caracter jurisdicţional şi cele care nu au un asemenea caracter există, firește, indisolubilă legătură, deoarece mecanismele nejuridicţionale, atât interne cât şi internaţionale, pot avea o contribuţie importantă asupra exercitării atribuţiilor corespunzătoare ce revin mecanismelor jurisdicţionale.

Deducem, deci, că legea, inclusiv cea contravenţională reprezintă un mecanism important nejurisdicţional de garantare a drepturilor omului, iar totalitatea normelor contravenţionale sunt cuprinse în Codul contravenţional al Republicii Moldova.

Drept contravenţional-protecţia drepturilor omului

Apărarea drepturilor omului împotriva faptelor periculoase întotdeauna şi peste tot în lume a constituit o condiţie de existenţă a societăţii şi de fapt principala premisă de existenţă a ramurii de drept contravenţional în sistemul de drept al Republicii Moldova. În literatura de specialitate se regăsesc o mulţime de păreri referitor la definiţia dreptului contravenţional ca ramură de drept.

Sergiu Furdui susţine că, în calitatea sa de ramură de drept, dreptul contravenţional reprezintă „un ansamblu de norme juridice înscrise în legislaţia cu privire la contravenţie, care cuprinde reglementări generale, speciale şi procedurale în cadrul raporturilor de drept generate de săvârşirea unor contravenţii”[3].

Profesorul Victor Guţuleac susţine opinia lui Constantin Victor Draghici, care spune că „dreptul contravenţională este un ansamblu de norme juridice care regle-

mentează relaţiile de apărare socială, prin sancţionarea specifică a faptelor periculoase calificate drept contravenţie".

Ţinând cont de obiectul şi scopul reglementărilor juridice de apărare relaţiilor şi valorilor sociale, a intereselor legitime ale persoanelor fizice, care se înscriu în sfera normelor contravenţionale şi bazându-ne pe metoda de reglementare juridică, constatăm că dreptul contravenţională se poate definit ca un ansamblu de norme juridice strict determinate de legislaţia contravenţională, care oglindeşte instituţie juridică de bază cum ar fi: contravenţia, contravenţionalitatea, sancţiunea contravenţională, răspunderea contravenţională, procedură contravenţională [4]. Aceste norme au drept scop protecţia juridică a unor valori sociale determinate, soluţionarea raporturilor juridice apărute în procesul activităţii de combatere a contravenţionalităţii. În art. 2 al Codului contravenţional al Republicii Moldova este expres prevăzut scopul legii contravenţionale, şi anume că acesta „constă în apărarea drepturilor şi libertăţilor legitime ale persoanei, apărarea proprietăţii, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege, în soluţionarea cauzelor contravenţionale, precum şi în prevenirea săvîrşirii de noi contravenţii"[5]. Astfel, ramura de drept contravenţional este mijlocul prin care statul protejează persoana, interesele şi drepturile sale, prin aplicarea forţei coercitive în cazul încălcării legii contravenţionale.

Aspecte privind noţiunea de contravenţie şi particularităţile acesteia

Dreptul contravenţional determină ceea ce este ilicit sau ilegal prin prisma valorilor sociale ocrotite de normele sale. Impunerea unei conduite cu ajutorul normelor care reglementează contravenţiile poate fi obţinute prin interzicerea unui comportament, stabilit de norme prohibitive, sau prin ordonarea unei conduite, stabilite de norme onerative. Referitor la concepţiile despre contravenţiei, se remarcă două orientări de bază. Una dintre acestea este orientarea formal-juridică, ca sursă becariană, unde contravenţia este concepută ca o faptă descrisă şi sancţionată de lege, evidenţiindu-se legalismul şi represiunea şi promovând-se egalizare şi tipizarea sancţiunilor juridice. O altă orientare este reprezentată de cea realistă, care stă la baza legislaţiei contravenţionale contemporane, unde contravenţie este concepută ca o activitate umană ce încalcă ordinea socială, evidenţiindu-se fapta şi personalitatea făptuitorului şi promovând-se ideea lărgiri şi individualizării sancţiunilor juridice[3].

Prin noţiunea de faptă juridică se înţelege atât acţiunea sau inacţiunea, ce constituie elementul material, cât şi rezultatul produs de activitatea ilicită. Fapta juridică reprezintă o activitate socială, pe care dreptul o reglementează prin normele sale. Orice încălcare a normelor juridice atrage răspunderea juridică a persoanei care a săvârşit-o, dar această răspundere diferă în funcţie de natura juridică a faptei şi natura normei de drept lezate. Fapta juridică generatoare de răspundere contravenţională se numeşte contravenţie. Contravenţia, astfel, reprezintă o încălcare a raporturilor sociale reglementate de norma contravenţională. Dacă ar

fi să depistăm etimologia noţiunii de contravenţie, putem spune că termenul de contravenţie provine din limba franceză (contravention), iar termenul contravenient, persoană vinovată de comiterea contravenţiei, se trage din limba germană (Kontravenient)[6]. Sub aspectele ce aparţin, materiale, umane, social, moral, politic şi juridic, contravenţia, ca instituţie fundamentală a dreptului contravenţional, este un ansamblu de norme juridice care reglementează condiţiile pe care trebuie să le întrunească o faptă ilicită pentru a fi apreciată drept contravenţie.

Definirea faptelor contravenţionale în Codul cu privire la contravenţiile administrative, adoptat la 29 mai 1985, şi codificarea acestora au uşurat într-o mare măsură atât constatare a acestor fenomene, cât şi procedura de aplicare a sancţiunilor faţă de făptuitor. Iniţial art. 9 din legea nominalizată avea următorul conţinut: „contravenţia administrativă se consideră acţiune sau inacţiune ilicită culpabilă, ce atentează la ordinea publică de stat, proprietatea, la drepturile şi libertăţile cetăţenilor, la modul stabilit de administrare, pentru care legislaţia prevede răspundere administrativă". Ulterior, în urma unor modificări operate în legea contravenţională, a apărut o nouă definiţie a contravenţiei, şi anume că „contravenţia administrativă se consideră fapta ilicită ce atentează la personalitate, la drepturile şi libertăţile şi interesele legitime ale persoanelor fizice şi juridice, proprietatea, la orânduirea de stat şi la ordinea publică, precum şi alte fapte ilicite pentru care legislaţia privind răspunderea administrativă". Această definiţie este considerată a fi una litigioasă, deoarece nu ia în considerare unul din elementele de bază ale contravenţiei, şi anume vinovăţia.

În prezent s-a produs delimitarea mai accentuată a ramuri de drept contravenţional, astfel fiind adoptat Codul contravenţional al Republicii Moldova, în conţinutul căruia, şi anume în art. 10, este prevăzut că „constituie contravenţie fapta – acţiunea sau inacţiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracţiunea, săvârşită cu vinovăţie, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de prezentul cod şi este pasibilă de sancţiune contravenţională"[5]. Din definiţiile contravenţiei putem constata faptul că contravenţia are o serie de trăsături sau particularităţi şi în lipsa a cel puţin uneia din trăsături specifice, fapta săvârşită de către un individ nu poate fi calificată drept contravenţie. Elementele contravenţii sunt: caracterul ilicit al faptei, caracterul antisocial al faptei, culpabilitatea faptei şi legislaţia trebuie să stabilească răspunderea pentru fapta dată [7]. O trăsătură importantă caracteristică contravenţiei este ilicitul, întrucât faptele contravenţionale produc o dezorganizare a sistemului de raporturi sociale, astfel ele au un caracter dăunător şi sunt interzise prin acte juridice. Legea contravenţională nu creează caracterul şi gradul pericolului social al faptei, ci le recunoaşte. Caracterul şi gradul pericolului social al faptei impun prevederea faptei în legea contravenţională drept contravenţie atunci când pericolul acesteia este crescut în comparaţie cu fapte sociale ce constituie abatere disciplinară sau administrativă şi dimpotrivă, când pericolul faptei a scăzut în comparaţie cu infracţiunea. Odată cu prevederea faptei în legea contravenţională, ea obţine o

formă juridică, devine o categorie contravenţională cu toate consecinţele ce decurg din acest statut[3].

Caracterul antisocial al faptei contravenţionale constituie temeiul real al răspunderii contravenţionale [7], de vreme ce încalcă normele juridice, inclusiv cele care protejează omul, drepturile şi interesele legitime ale sale.

O altă trăsătură caracteristică a contravenţiei este culpabilitatea. Atât acţiunea, cât şi inacţiunea, social periculoase prevăzute de lege trebuie să reprezinte o manifestare psihică conştientă şi cultivă a persoanei. Făptuitorul poate fi supus răspunderii contravenţionale numai pentru fapte săvârşite cu vinovăţie. În cazul în care fapta fost săvârşită fără vinovăţie, în stare de iresponsabilitate, în condiţiile extremei necesităţi, legitimei apărări, constrângerii fizice sau psihice, riscului întemeiat, cazului fortuit, nu poate fi vorba despre o contravenţie, de vreme ce acestea reprezintă condiţii care înlătură caracterul contravenţional al faptei.

Cea de-a patra trăsătură a conţinutului juridic al contravenţiei este penalitatea sau prevederea în legislaţie a sancţiunii pentru fapta comisă [7]. Acest element al conţinutului juridic al contravenţiei vine să asigure realizarea principiului legalităţii stabilirii şi sancţionării contravenţiilor. În conformitate cu acest principiu, o persoană nu poate fi trasă la răspundere decât în măsura în care fapta respectivă este stabilită şi sancţionată ca atare prin lege şi prin alte acte normative, transferând, astfel, şi în domeniul contravenţional principiile din dreptul penal: „nula polena sine lege şi nullum crimen sine lege". Contravenţia fără pedeapsă nu are sens juridic contravenţional. În partea specială a Codului contravenţional al RM, sancţiunile tuturor normelor materiale juridice conţin felurile şi limitele pedepsei contravenţionale pasibile de aplicare. Numai prin stabilirea pedepselor pentru comiterea contravenţiilor, legea contravenţională îşi realizează sarcinile prevăzute în lege.

Astfel putem observa chiar din noţiunea contravenţiei, că acesta este o faptă ce încalcă anumite valori sociale, iar după cum ştim, principala valoare socială ocrotită de lege reprezintă drepturile şi interesele legitime ale persoanei. Necesitatea atragerii la răspundere şi aplicarea secţiunilor contravenţionale reiese din faptul că sarcina statului este de a apăra drepturile persoanei şi a nu admite încălcarea acestora prin evoluţia fenomenului contravenţionalităţii.

Încălcarea drepturilor omului prin săvârşirea contravenţiei

Pentru început, aş vrea să menţionez că contravenţia, ca faptă ilicită, nu încalcă doar anumite drepturi ale persoanei împotriva căreia a fost săvârşită, ci şi împotriva făptuitorului, căruia în decursul la tot procesul contravenţional ce urmează trebuie respectate o serie de drepturi. Pentru a demonstra că contravenţia însăşi reprezintă o faptă ilicită prin care sunt lezate drepturile şi interesele victimei, am analizat mai multe norme materiale cuprinse în Partea specială a Codului contravenţional al Republicii Moldova. Ca exemplu elocvent vine conţinutul Capitolului VI al Codului contravenţional al Republicii Moldova [5], în care se conţin normele cu

privire la contravenţiile ce atentează la drepturile politice de muncă şi alte drepturi constituţionale ale persoanei fizice. Prin săvârşirea faptei de la art. 47 al C.C., împiedicarea exercitării dreptului electoral, se atentează la un drept politic al persoanei, care reprezintă un drept important al cetăţeanului prin care este asigurat participarea cetăţenilor la conducerea statului, prin acordarea dreptului de vot. Pentru săvârşirea unei asemenea contravenţii, se prevede sancţionarea contravenientului cu amendă de la 12 la 18 unităţi convenţionale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 18 la 30 de unităţi convenţionale aplicată persoanei cu funcţie de răspundere, plus la acesta este aplicată şi privarea de a desfăşura o anumită activitate pe un termen de 3 luni[9]. Săvârşirea contravenţiei expuse la art. 54 al C.C, la fel face referire la încălcarea unui drept politic, şi anume dreptul la libertatea gândirii, conştiinţei şi religiei. Acest drept este important prin faptul că garantează libertatea a avea sau de a adopta o religie şi libertatea de manifestare a acesteia. Nici unui om nu trebuie să-i fie încălcată libertatea de gândire şi manifestare, atâta timp cât acesta nu contravine legii şi nu este îndreptat negativ asupra unei alte persoane.

Un alt exemplu ce ar demonstra că contravenţia este o fată ce atentează la drepturile omului este expus în art. 54², al C.C. cu referire la încălcarea egalităţii în domeniul muncii. Egalitatea tuturor este un drept consacrat în cele mai importante acte normative naţionale şi internaţionale, garantat fiind tratamentul egal în toate sferele de activitate, inclusiv în domeniu muncii. În momentul în care are loc o anumită diferenţiere în funcţie de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, orientare sexuală, dizabilitate, opinie, apartenenţă politică sau pe orice alt criteriu, care are ca efect limitarea sau subminarea egalităţii de şanse sau de tratament la angajare sau la concediere, în activitatea nemijlocită şi în formarea profesională, persoana este supusă sancţiunii contravenţionale. Astfel statul ţine să oprească aceste tendinţe de discriminare şi să ofere posibilităţi şi tratamente egale pentru toţi în domeniul muncii.

Capitolul VII din Partea specială a Codului contravenţional al Republicii Moldova [5] conţine norme ce se referă la contravenţii ce atentează la sănătatea populaţiei, sănătatea persoanei şi la starea sanitar-epidemiologică. Dreptul la sănătate este dreptul fiecărei persoane de a avea acces şi a utiliza serviciile instituţiilor, mărfurile şi condiţiile necesare pentru atingerea stării optime de sănătate. Legislaţia în vigoare stabileşte responsabilitatea statului pentru protejarea sănătăţii, prosperităţii şi securităţii cetăţenilor, iar sistemul de sănătate publică îşi asumă responsabilitatea socială pentru sănătatea generală şi utilizarea cât mai eficientă a resurselor pentru realizarea scopurilor sanitare universale [8]. Asigurarea dreptului la sănătate include în mod obligatoriu garantarea accesului, echităţii, calităţii şi continuităţii asistenţei medicale fiecărui cetăţean. În cazul în care o persoană refuză să îndeplinească fişa epidemiologică sau nu se conformă prevederilor legale referitor la combaterea unui pericol de sănătate care poate afecta mulţi oameni, acesta este sancţionată de legea contravenţională, de vreme ce fapta dată constituie o contravenţie.

În conţinutul acestui capitol se regăseşte art. 78¹, care se referă la violenţa în familie şi încălcarea mai multor drepturi civile. Violenţa în familie este un fenomen complex, generat de probleme psihologice şi amplificat de condiţii educaţionale, economice şi sociale. De multe ori, violenţa în familie se asociază doar cu violenţa fizică, iar alte forme, ca violenţa psihologică, economică sau sexuală, sunt noţiuni mai puţin cunoscute[9]. În cazul în care un membru al familiei maltratează sau aplică alte măsuri violente ce provoacă vătămări neînsemnată a integrităţii corporale acesta se sancţionează cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 40 la 60 de ore sau cu arest contravenţional de la 7 la 15 zile. Din păcate numărul înregistrat în vederea săvârşirii unor asemenea contravenţii în Republica Moldova nu descreşte, iar asta însemnă că statul nostru nu a ajuns încă la condiţia în care respectarea drepturilor sa fie asigurat la un nivel satisfăcător. Analizând cazuri practice, cum este Dosarul nr. 4-123/21 [10], se consideră ca o măsură educativă munca neremunerată în folosul comunităţii, iar în cazul în care contravenientul se eschivează de la acesta, este plasat în arest contravenţional, calculându-se o zi de arest pentru 2 ore de muncă neremunerată în folosul comunităţii.

În această ordine de idei menţionez că prin săvârşirea contravenţiilor, într-un fel sau altul se încalcă drepturile şi libertăţile legitime ale persoanei. Este într-adevăr necesar combaterea acestui fenomen prin aplicarea măsurilor de constrângere pentru a garanta respectare legii naţionale şi tratatele internaţionale, pentru că acest lucru va deschide calea spre constituirea unui stat de drept. Menţionez că Republica Moldova are o bază juridică destul de bună, însă cred că mai trebuie de depus efort pe aspectul practic, şi anume transpunerea în viaţă a tuturor normelor de drept pentru a putea garanta toate drepturile pentru toţi.

Cât ţine de făptuitor, ţin să menţionez că săvârşirea contravenţiei atrage după sine începerea procesului contravenţional, pe parcursul căruia contravenientului trebuie să-i fie garantate respectarea anumitor drepturi. De exemplu, persoana în privinţa căreia a fost pornit un proces contravenţional are dreptul la : apărare; să cunoască fapta imputată; să fie asigurată cu un avocat în cel mult 3 ore, dacă fapta este pasibilă de arest contravenţional; să ia cunoştinţă cu materialele din dosar şi să i se elibereze la cerere copii ale procesului verbal; să facă obiecţii împotriva acţiunilor agentului constatator etc. Important este şi faptul că realizarea sau renunţarea a realizării drepturilor persoanei în privinţa căreia a fost pornit un proces contravenţional, nu poate fi interpretată în detrimentul persoanei şi nu poate avea consecinţe negative pentru acesta [7]. Făptuitorul, fiind cetăţean al Republicii Moldova, nu i se pot îngrădi anumite drepturi fundamentale pentru că a săvârşit contravenţia, ci poate să-i fie aplicate anumite măsuri de constrângere, cum este sancţiunea contravenţională.

Concluzii

Contravenţia reprezintă, fără dar şi poate, o faptă care lezează drepturile omului, de vreme ce este o acţiune socială negativă, în raport cu ordinea de drept. Legea contravenţională ţine să protejeze drepturile omului prin faptul că preve-

de sancţiuni, aplicate prin forţa coercitivă a statului, pentru persoanele a căror acţiune este îndreptată împotriva drepturilor şi intereselor legitime ale persoanei. Orice abatere de la normele de convieţuire socială trebuie să fie imediat tratată cu o reacţie de constrângere din partea statului, în cadrul unui proces legal, unde să fie asigurat nu doar protejarea drepturilor victimei, ci şi cea a făptuitorului, de vreme ce sunt cetăţenii Republicii Moldova, ale căror drepturi sunt garantate de Constituţie, fără deosebiri pe anumite criterii.

Referinţe bibliografice:

1. PURDĂ N. Protecţia drepturilor omului. Bucureşti: Editura Lumina Lex, 2001.
2. Constituţia Republicii Moldova din 29.07.1994, publicat
3. FURDUI, S. Dreptul Contravenţional. Chişinău: Cartier, 2005.
4. Dreptul Contravenţional ca ramură distinctă a sistemului de drept, materialele simpozionului ştiinţific studenţesc universitar din 3 decembrie 2010. Chişinău 2011.
5. Codul contravenţional al Republicii Moldova din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 2009, nr.3-6/15. Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.78-84.
6. HOTCĂ M. Drept contravenţional. Partea generală. Bucureşti: All Beck 2003.
7. PANTEA O., ANTOCI A. Drept contravenţional. Suport de curs. Chişinău: Centrul editorial-poligrafic al USM, 2020.

Surse Web:

8. Ombudsman.md [citat 25.12.2021]. Disponibil: http://old.ombudsman.md/ro/content/dreptul-la-ocrotirea-sanatatii-fragment-din-raportul-privind-respectarea-drepturilor-omului.
9. Lastrada.md [citat 25.12.2021]. Disponibil: http://lastrada.md/rom/violenta-in-familie-si-violenta-sexuala.
10. Dosarul nr. 4-123/21. PIGD 4-21133664-21-4-09092021. [citat 25.12.2021]. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/5EA940A0-DA19-4507-BC1B-D9F2443D0DFA